

HÓSTÁTI ÉLETKÉPEK

Kiss Zita, Pásztor Gyöngyi, Plugor Réka, Szabó Júlia

Írásunk egy sajátos városi népesség, a hóstátiak bemutatására törekszik annak tükrében, ahogyan ők maguk beszélnek saját magukról, életükről és közelmúltjukról. A hóstátiak a régi Kolozsvár kelet, délkelet, északkelet és északnyugat felé eső külvárosainak mezőgazdálkodással és kertészettel foglalkozó lakossága, akik legalább ünnepek alkalmával ma is felveszik a hagyományos „földész” viseletet. Önmagukat városi lakosként, „földész”-nek mondják(ták), más foglalkozásokhoz hasonlóan mint: cipész, ékszerész, zenész, cukrász, lelkész.

Ez a közösség azért érdemel sajátos figyelmet, mert nemzedékek hosszú során át nem olvadt be a város lakosságába, annak ellenére, hogy mindig hozzá tartozónak mondta magát. Egyszerre városiak és falusiak. Élvezik a városi élet előnyeit: infrastruktúra (gáz, víz, villany), színház, opera, iskolák, közlekedés, önmagukat városiaknak mondják, emellett viszont az általános falu-jellemzők is illenek erre a közösségre: alaptevékenységük az agrárgazdálkodás (a századok folyamán); az általuk lakott területeken a népsűrűség alacsonyabb, hiszen a házak mellett kertek vannak; a társadalmi távolságok kicsik, a Hóstátban mindenki ismer mindenkit; illetve a természeti környezet közvetlenül hat rájuk a mezőgazdasági tevékenység miatt. Ugyanakkor homogen népességnek tekinthető: azonos etnikumúak (magyarok), vallásúak (reformátusok), viseletűek, közösek a szokásaik.

Mit is jelent a Hóstát? Eredetileg a szó területet jelölt, a külváros szinonimájaként használták (Hofstadt). Mint ilyen, Kolozsvár középkori várfalain kívül eső körzeteit¹ jelölte. A „városon kívül” élők egységessé formálódtak, azonos foglalkozást és életmódot folytattak, így vált a hóstáti a zöldségtermesztéssel foglalkozó népesség jelöltjévé. Napjainkban azonban, a lakosság szétszóródott, már többnyire nem a város történelmi Hóstátban laknak. A szétszóródásnak a század elején gazdasági okai voltak: a külső telkek sokkal olcsóbbak lévén, ott nagyobb földdarabot vehettek, gazdálkodás céljából. A hetvenes években bontások kezdődtek, városfejlesztési program szerint a kertek helyére tömbházak, gyárak épültek (célja részben a város etnikai jellegének megváltoztatása, részben az erőltetett iparosítás), így a gazdálkodók áttelepültek (akinek módja volt rá) bontásveszély nélküli helyekre (Kerekdomb, Irisz).

Most közreadott interjúválogatásunkban arra szeretnénk rávilágítani, hogy a közelmúlt eseményei miként alakították a hóstátiak közösségi és egyéni életét, mindennapjait, identitását.

A közelmúltról beszélve egyrészt a szocialista industrializáció és urbanizáció következményeire, majd a rendszerváltás és a poszt szocialista időszak történéseire gondolunk. A szocialista urbanizáció tömbházépítési programja a földművelés lehetőségeinek megszűnését vetítette elő: a hóstátiak kertjeit államosították, a kertekbe pedig panelek épültek. A hóstátiak egy része védekezésképpen szétszóródott és megpróbálta a város újabb részein mezőgazdasági munkájukat, a kertgazdálkodást folytatni. Sokan közülük viszont az újonnan felépült gyárakban kezdtek el dolgozni gyári munkásként, e mellett néhányan folytatták a föld megművelését és a piaci árulást. A rendszerváltás újabb változásokat hozott számukra. Legfontosabbak talán a földek egy részének visszaszolgáltatása (kizárólag a nem beépített területeiket kapták vissza, amely csupán töredéke annak ami a családok tulajdonában volt), az ingatlanpiac megjelenése és a földterületek felértékelődése. Ennek következtében habár a földek visszaszolgáltatása lehetővé tette a földész munka folytatását, az ingatlanár és a telekadók növekedése gazdaságilag tette irracionálissá a hagyományos tevékenységük folytatását.

A hóstátiakkal készült interjú-összeállítással² azt szeretnénk bemutatni, hogy mindezek a változások hogyan érintették a közösséget és hogyan reprezentálják ezt önmaguk számára néhány év, vagy akár évtized távlatából.

Szocializmus előtt - „Itt születtem, ez családi ház, ezt a nagyapám építette az 1880-ban. Abban az időben még ebben az utcában csak ez a ház volt és itten még kettő, arrafele mind lefelé voltak. Amikor ez a ház épült akkor még innentől arrafele üresek voltak a hely, legelő volt, így magyarázta nagyanyám. Amikor ezt építették akkor születtem én. Itt születtem. Mivel a nagyapám is B. volt, én voltam a legnagyobb unokája és úgy választotta, ő választott, hogy én akkor örököljem. [...] itt is születtem itt is nőttem fel. Hárman voltunk testvérek, két fiú és egy leány. Sajnos az öcsém meghalt. Itt lakott ő is a Pacsirta utcában, de őt lebontották és azután nemsokára meghalt.

Abban az időben amikor mik is fiatalok voltunk, ebben a részben nem nagyon volt román ebben csak hóstátiak voltak. Itt lefelé, szóval így érve erre lefelé, a vasút felé. Az első elődeim a Főtéren laktak, aztán úgy ahogy nőtt a város úgy mentek kifelé. A nagyapáink, itt ahol volt a Magyar utcai iskola, most nincsen, most óvoda van ott. Mert ez volt a Hóstátnak az isko-

lája, ez volt a Magyar utcai iskola. Mert máskülönben műk ezt ma is úgy hívjuk, hogy Magyar utca. Ez az iskola volt, és ide járt mindenki a környékről. Fentről is lentről is. Fent a Méhes utcában is volt egy iskola, amikor jöttek be a magyarok, 40-ben építették azt az iskolát. A Téglás utcában az 5-ös iskola van, azt is akkor kezdték építeni, megépítették ami van ott elől, aztán hátul elkezdték, de nem tudták bevégezni, csak háború után végeződött be. De addig nem volt iskola csak ez volt és ide jártak mind. Azt mondták, hogy „murkos egyetem”. A háború után, így volt megnevezve.” (BF, 73 éves, férfi)

„Valamikor Kolozsvárt a Hóstát látta el friss zöldséggel, tehát nem hoztak jobbról-balról, hanem, sőt, innen vittek Tordára, Hunyadra zöldséget. Sok föld volt, sokat is dolgoztak, jó, nemcsak maga a család dolgozta meg, hanem volt cseléd, szolga, széki legények voltak minden családnál, mert nem tudta a férj, a feleség, a gyerekek megdolgozni a több hektár földet, és főleg a zöldség termesztés nem könnyű, többször kell kapálni, gyomlálni, szaporítatlan munka, ezért segítségre van szükség. De viszont ellátta a várost mindig frissel, széppel, ebben mindig igényesek voltak, hogy nagyon szépet termeljenek, ami nem volt szép, azt nem vitte a piacra, azt megette az állat. Szinte versengés volt, hogy kinek szebb, kinek jobb a terméke.” (TI, 47 éves, nő)

„Hát 5 évig jártam iskolába és az iskolát befejeztem és azon a nyáron meghalt az édesanyám, és rám hagyott egy nyolc hónapos hugicát, Marikát. Nekem be kellett volna iratkoznom a 6-ba ősszel és nem jelentem meg az iskolában, és a tanító úr hazajött és kérdeztem az apámat, hogy miért nem is iratkozom az iskolába, mert nagyon jó tanuló vagyok, és elmesélte apámnak, hogy emlegettem hogy én nagyon szeretnék pedagógus lenni, óvónő vagy tanítónő lenni és akkor ha a gyerekek ez a kívánsága és szorgalmasan tanul, mindentől kitűnő. Apám hajthatatlan volt és akkor rámutatott a bölcsőre és azt mondta, hogy akkor azt a szerencsétlen gyermeket dobjuk el. A tanító úr elment. Itt pecsételődött meg az életem, nem iratkoztam be a hatodikba és többet egyik osztályba sem, mivelhogy édesanyám meghalt. A gazdaság ment tovább. Apám kicsit fősvény volt, cselédet nem fogadott, egyedül voltam akkor is mint ma mindenre, és persze vállaltam is. Apám látta hogy szorgalmas vagyok a gazdaság megy, azonkívül elvállalta a tejszarnokot is, az akkori Hóstáti Szövetkezet volt, a gazdák tejet hozták be, volt egy ilyen tejbegyűjtő központ, tehát akkor alakult, mert velünk alakult, ez 46-47-ben. 1946-ban halt meg édesanyám, rá egy évre elvállalta apám a tejbegyűjtést, a tej csarnokot. Persze ő nem tudott írni és minden könyvelést én végeztem, de ugyanakkor a szállítását a tejnek. Nem kellett messze szállítani, a Liliomotca sarkán van, ez a mai Magyar utca és a Liliom utca sarok, ez a mai Marasti téren található, persze most már e 8 emeletes tömbházak vannak a helyén. Ide hozták a hóstáti emberek naponta a tejet és voltak 240-en tudom szám szerint. Ez a tejszarnoki tevékenységem tartott 47-től 53 karácsonyáig. Ezt én ingyen csináltam mivelhogy kiskorú voltam mikor apu elvállalta ezt a tejszarnokot, a tejszarnok nagyon jól ment. [...] mivel volt idő, társalgás is folyt a tejszarnokba, nem mindenki sietett haza, télen a hóstáti embernek van ideje a társaival elcsevegni, beszélgetni. Itt akad erre alkalom. Én nem siettettem őket, végeztem a dolgomat, kivettem a próbát, ilyen centrifugával megcsináltuk az összetejnek

a próbáját, de azonkívül hetenként minden embertől vettünk tej próbát, hogy mennyi a zsírfoka a tejnek, azt is nekem kellett csinálni és azt is be kellett vinni kimutatásra a tejszarnokba, aszerint fizették az embereket. [...]

Kevés olyan hóstáti ember volt akinek nem lett volna tehene vagy lova. Ebből is ki lehet venni, hogy ha 240 ember jár a tejszarnokba, akkor biztos hogy az a tej gazdaság egy ideig jól ment, akkor volt a fénykora, mondjam úgy. Amikor vége lett a háborúnak akkor még voltak zajongások, akkor még nem volt tejszarnok, de 45 után már visszaállt a rend, már román fenntartóság volt, de akkor kezdtek a gazdák helyrejönni, kezdtek gazdálkodni, elcsitultak a háborúnak a félelmei. Közben rendre hazakerültek fogságból az elhurcolt fiúk, meg az apák és kezdett akkor megindulni a gazdaság. Ez így ment egészen jól, sok ideig, mondom én 54 telén mentem férjhez én addig csináltam ezt a tejbegyűjtést.

Hát mikor megismerkedtem a férjemmel, a D. F.-el, vele is úgy ismerkedtem meg a tejszarnok által. A mi találkozásunk nem diszkóban, nem bálban, nem moziban, nem a Főtéren, hanem a szekéren ismerkedtünk meg. A stráf szekéren jöttem haza az üres kandérokkal, mert hoztam mindig pár kandér savót haza a malacoknak, azt ingyen adták. Én azt feldobtam s felültem a bakkra s jöttem haza. Egyszer csak a Magyar utcában, mielőtt befordultam volna Téglás utcába, érzem hogy a szekérré hátulra valaki felült. Hát ez minden napi volt, mert a gyerekek oda voltak a stráf szekéért, hogy szekerezzenek, s a szekérnek hátul könnyen fel lehetett kapaszkodni. S most is azt hittem hogy gyerekekkel vagyok teli hátul, és hátra csaptam az ostorral, mert a gyerekek attól félnek, és akkor lemaradoznak. Ez esetben nem gyerekek voltak, hanem az én kedves férjem lépett fel hátul és majd hogy szembe nem csaptam. Így találkoztunk mi. Előre jött az ülésre, leült mellém és elmagyarázta hogy ő szeretné ha ... Akkor egy tánc készült azon a szombaton, nekem addig még nem udvarolt komolyabban senki, ha udvarolt is egy fiú de az elment katonának, és nem is volt biztos hogy meg fogom várni. Azt mondja, hogyha elengedne édesapám akkor ő eljönne csütörtökre. Ez így is volt, eljött kikiáltott a kapuba, én bementem megkérdeztem az apámtól, mondtam hogy D.F. van itt és kérdezi hogy elenged-e a táncba. Édesapám azt mondta hogy semmi kifogása. Elmentünk a táncba, aztán még elmentünk a szüreti bálba, ahhoz kellek a viseletek, én azt összeszereltem, fiúnak, lánynak valót. A Szamosköz utcában volt megtartva a Dózsa György kultúrotthonba. Képek is vannak arról az időről. Ez volt ősszel, ment tovább a gazdaság, a tejszarnok, Borháncon volt sok földünk, a Bereken. Most az el van véve, mert a nehézipar-gyárat építették arra. Mert a hóstátiaknak az volt az első osztályú földjük, mi Berekenek hívtuk, különben a Szamos és a Szent György hegy közötti síkságon terült el ez a nevezetes első osztályú földjük a hóstátiaknak. Ma ebből egy talpalatnyi sincsen, mert az egészet beépítették ezekkel a gyárakkal, még a Ceaușescu idejében.” (DA, 71 éves nő)

„Itt születtem a Magyar utcában, itt nőttem fel a Ref. Gimnáziumban, utána szépreményű fiatal koromban elkezdtek, már az első és a második világháború után hogy végezzük, folytassuk a hóstáti földműves zöldségtermesztő mesterséget. Addig jól menő mesterség volt, nagyon szerettük, csináltuk is szívvel-lélekkel, amíg nem jött a második világháború, amikor újra vissza

jött a román rendszer. Eleinte a magángazdálkodást, szövetkezesítette és mindenkit bele kényszerített a társulásba 58-tól. 59-ben behívtak katonának, akkor már nagy jövőt nem láttunk a társuláznál szövetkezesített mezőgazdaságban. Mind jobban kiszorultunk a város központból ki a város szélekre, kezdetben a Tóköz fele a Köves fele, ez a rész a Borháncs a Pata utca fele, mentek amerre tudták az életvitelüket folytatni. Beugrottam katonának és leszereltem már nem láttam nagy jövőt a mezőgazdaságban. Minden földet államosítottak és már akkor munkahely után kellett nézni ami biztonságosabb volt mint a termelőszövetkezet. Úgy hogy elmentem gépkocsivezetőnek, amit végeztem és családot alapítottam 62-ben. Elkezdtünk építkezni, házat építettünk a Duna utcában. 65-ben meglett az első gyerek, 67-ben a második és én mint gyári munkás folytattam és besegíttem a szülőknek is akik a tsz-ben dolgoztak.

Nem tudtunk megélni abból a munkából, hanem kellett dolgozni a mezőgazdaságban is, mellékkeresetként, hogy meg tudjon élni az ember normálisan. Olyan helyzetet teremtett az akkori román állam. Ez így folytatódott egész mindaddig amíg 79-ben lebontották a szülői házat, a szüleimet a Magyar utcából tömbházba kényszerítették, és az én házamra is sor került 85-ben. Kártalanítottak, de csak olyan szocialista módon és tömbházba kényszerítettek, ami azt jelentette hogy bizony nehéz sorra kerültünk. Újra kellett kezdeni az életet, mindent előlről, mindent úgy változtatni hogy megtudjon élni az ember a tömbházban is. Akkor a gyerekek elég nagyok voltak, jártak iskolába, kezdték az egyetemet, mi meg tömbházba kerültünk. Ide, ahol jelenleg is lakom” (BF, 65 éves, férfi)

Szocializmus időszaka · „Általában nagy családok voltak, sok gyermek. nagyszüleimnél kilencen voltak, máshol haton, heten. Nem akarták elhagyni a foglalkozásukat, viszont a kommunizmus idején amikor a kollektívek³ alakultak elvették a földekét (könnyezik a szeme, a hangja elcsuklik), s rákényszerültek arra ..., a 30 ár földből megélni nem lehetett. Ez nagyon szomorú, én első osztályos voltam amikor itt a Kerekdombon is megalakult a kollektív és az, hogy mintha te önként adnád oda illetve kérnéd, hogy vegyek el a földedet, a lovadat, a szekeredet, az ekédet, a szerszámaidat, ugye, szóval ez egy borzasztó dolog volt. Én kisgyerek voltam, de emlékszem arra hogy nagyon keserves volt a szüleimnek és mindenkinek, mert megszokták ezt az életformát és akkor, hogyan tovább? A másik dolog, hogy oda összegyűjtöttek mindent és ezek az eléggé megbecsült szerszámok tönkrementek, mert végül is nem volt mit kezdeni annyi ekével és annyi boronával és annyi szekérrel. De végül is kivették a kenyeret az emberek kezéből. Tehát még azt a harminc ár földet sem volt mivel megdolgozzuk. Emlékszem arra, hogy megkaptuk a harminc ár földet két-három kilométerre innen és gyalog mentünk ki, édesapám biciklivel. Vittük ki az ételt, a szerszámokat és persze elfáradtunk amíg oda kiértünk, de nem volt szabad állatot vásárolni. Nagypám mar közel 70 éves volt, az ő nevére vettek egy lovat édesapámék és ő mar nem tudta rendezni. Itt volt istálló, itt a lányom szobája helyén volt valamikor az istálló és itt tartottuk az állatot, mert nagypám mar nem tudott mezőre járni.

Tudták, érdeklődtek a szomszédoktól, hogy itt van a telken a ló, a miénk és nagyon sokszor megbüntettek édesapámat, mert nem volt szabad állatot tartani. Tehát ez egy nagyon tragikus

valami volt, így kezdődött ezzel és tovább folytatódott azzal, amikor lebontották az embereknek a házait. Mondjuk itt, a Kerekdombon az nem volt, itt nem létesült sem gyárnegyed, sem lakónegyed, de maga ez a kollektivizálás, ez nagyon kihatott az emberek életére. És akkor ugye az volt, hogy az emberek elmentek dolgozni, aki nagyon fiatal volt elment szakiskolába, de édesapám is negyven s valahány éves volt, akkor már csak segédmunkásnak mehetett be, vagy kapusnak, vagy sepregetőnek vagy ilyesminek, mert már nem tudott abban a korban szakképzést szerezni. És így eléggé lenézett emberek lettek a hóstátiak. Mert hát egy gyárba a kapus, a sepregető, az ilyen-olyan kiegészítő munkással egy kicsit manapság is csúfolkodnak, s a hóstátiak lettek a föld nélküli parasztok.” (TI, 47 éves, nő)

„Volt kert is, megvan most is a kert itten. Ezt nem vették el. El akarták venni. És el van véve, épp most jöttünk reá, hogy ez a fele államosítva van, de még 1979-ben államosították, mert akkor három napig mind meg akarták nyitni az utat itten, mind vitatkoztunk és nem engedtem. S akkor sikerült hogy itt lettünk a Pacsirta utcában bontottak le egyet, mert kapott magának egy megfelelő lakást. Tudta, hogy így is úgy is le fogják bontani s akkor felajánlotta a házát és megnyitották ott az utcát, és akkor békét hagytak nekem. Mert három napig itten volt két mérnök. Mikor építették ezt a blokkot itt a Magyar utcában, nem tudták behozni a darut. És meg akarták nyitni itt az utcát itt a kertünkben. Ez a mi telkünk elég széles, a szomszédé is, és ott meg akarták nyitni az utcát, de hogy ott volt valaki aki felajánlotta a házát, akkor mindjárt le is bontották és meg is van ott az utca, ott járnak bé. Így akkor sikerült nekünk megmaradni. Körül-belül akkor, mert én mondtam hogy én nem vagyok kisajátítva, és akkor elvették a kertet és nem volt tudomásom róla. Az én telkem a kollektív volt, mert itt én egyedül kollektívista voltam 1962-től egészen most a forradalomig.

Elmehettem volna az iparba is, mert csináltam fűtő iskolát, elmehettem volna. [...] a fűtő iskolát én akkor végeztem amikor a kollektív lett. 1967-ben végeztem. Igen de abban az időben a párt dirigált. Voltunk vagy négyen, ötön haton, így velem egykorúak, fiatalabbak. A párt bejelentette, hogy hát hiába akarunk menni akárhova mert kivesz. Mert szükség volt itt a kollektív-nél. Nem volt aki rendezze. Amelyik akárhova elment, abban az időben csak egy telefont adtak és küldték haza, mert úgy volt. Volt is nagyon jó helyem a Rákóczi úton a gyermek kórházban, ott volt üresedés és mehettem volna oda dolgozni, de nem engedtek oda. Itt szükség volt a kollektívbe. Így volt mindegyik nemcsak én. Mert voltunk még egy páran.

[...] Mindent elvettek, azt nem tudtam hogy a telket is államosították. Itt le akartak bontani, akkor a szomszéd kerteket mind elvették. Én mivel egyedül kollektívista voltam nekem a kollektív kellett átvegye a területet, mert nekem nem volt jogom csak 2,5 árhoz a többi a kollektív volt. És a kollektív csinált egy gyűlést, és elsőben át is vette. De nem volt tudomásom róla, azután még kérték kétszer, mert csináltak egyszer rajtot ide, azért maradtunk meg. Tervezték, jól tervezték, mert beszéltem egy tervezővel annak idején, azt mondta hogy amikor csinálnak egy tervet körülnézünk, és ha mondjuk hogy hát nincs mentség akkor valamit csináljon. Ide iskola volt tervezve, és egy óvoda menhely és egy csarnok. Így ez a rész így maradt meg, a szomszéd is, egész a sarokig. Itt négy ház van. Iskola volt tervezve, de arra nem volt pénz. Ez megmaradt itt mert

ez külön volt iskolának szánva, a blokkokat felépítették körbe. Akkor 1985-ben jött egy másik mérnök, az szigorúan mindenképp akarta hogy legalább egy fél iskolát csináljanak, hogy hátha úgy lesz pénz. De 1985-ben szerencsénk volt Nicuval, Nicu Ceausescu-val. 1985-ben, akkor lett készen a Casa Tineretului⁴, akkor adták át. Nicu^é volt a Casa Tineretului, mert ő volt fiatal. Nicu elköltötte a városnak minden pénzét, én tudom mert a sftánál⁵ aki volt akkor a pénztáros, az itt lakott velünk szembe a szomszédba. Azt mondta, hadd el Feri mert amíg én itt leszek úgysem lesz itt erre pénz, mert Nicu elköltött minden pénzt. És akkor újra megállott és azután még a helyzet kicsit gyengélkedett úgyhogy elmaradt. Jött a forradalom így akkor megszabadultunk a bontástól. Ha nem jött volna a forradalom lebontottak volna.

A Pacsirta utcában lakott valaki akinek egy testvére volt Bukarestben, valahol a minisztériumban, csináltak reklamációt. Gazemberség volt akkor is, mert jó házakat nem lett volna szabad lebontani, de nem kerültek ki semmit, mindent bontottak. Akármilyen jó volt, csak 40 000 lejt adtak. És akkor kijött a komisszió, mérgesek voltak a város vezetősége, mert ki kellett jöjjön a komisszió, hogy nézzenek körül s abban az időben azt mondta a komisszió, hogy a Pacsirta utca megmarad. A vége felé már a forradalom előtti években nekifogtak alól is és felül is, már lebontottak három házat. Itt lakott a vejem is a Pacsirta utcában és lebontották, ott lakott az öcsém is, ötet is lebontották. Már próbálták, hogy csonkítják az utcát. De aztán, hogy jött a forradalom sikerült, hogy megmaradtunk mi.

Csináltak belőlünk párttagokat, erőszakkal. A 60-as években, mert akkor kötelezték, hogy párttagok legyünk. Elmentünk, felvontunk hívatva, úgy mondták, hogy kell konfirmálni. Hát most mit csináljunk, jöjjünk haza? Volt abban az időben a Leányvár, bémentünk oda megittunk egy-egy liter bort, akkor még fiatalok voltunk. 12-kor mentünk vissza, pirosak voltunk már lejárt a gyűlés, akkor azt mondta a titkár, ez igen ilyen emberek kellenek nekünk, kezet adtak és azt mondták menjünk iparkodjunk és jól dolgozzunk. Ide adták a könyvet. S így akkor lettünk párttagok. De a kollektívbe köteles volt dolgozni, de ingyen azt lehet mondani, mert nem fizettek semmit.” (BF, 65 éves, férfi)

„Társulás volt 1966, de a társulás csak egy másfél évig ment, aztán jött a kollektivizálás, akkor aztán jártak az aktivisták, tanárok, tanítók, ilyen értelmiségiekre bízták az ilyeneket, hogy győzzék meg az embereket hogy be kell állni a kollektívbe. Nehezen ment persze. Nagyon nehezen ment, mi is majdnem az utolsóknak álltunk be, volt egy Szacsvai nevezetű, az jött éjjel nappal... édesapám nem akart, na de aztán végül mégis csak beiratkozott édesapám is. Hát ez a kollektív, amikor mi összeházasodtunk a férjemmel, akkor még nem volt kollektív. 60-ban volt a társulás, 61-62-ig ment és utána már nagyon szorgalmazták a kollektívet, úgyhogy már 66-ra komplett volt a kollektivizálás. [...] Amikor összeházasodtunk az 1954, az azért nevezetes nekem mert a fiam rá majdnem 10 évre született. 1964-ben volt a házszentelés, éppen most lesz 40 éve hogy született a fiam. 1964 tavaszán keresztelés, 10 éves házassági évforduló és házszentelés. Hármas ünnepet tartottunk. Azon túl hát ment az életünk tovább. 1964-ben kollektivisták voltunk, nagyon ne-

héz volt és nagyon szegények voltunk. Közben a gyermekeket is kellett iskoláztatni is és a kollektív csak termést adott, de pénzt ősszel adtak valamennyit de nagyon keveset. Látogatott minket a két apa és anyósom, közben volt egy mostohám, de csak édesapám látogatott és látta az életünket, hogy a háztájiból mentünk a piacra de csak annyi pénzünk volt, amennyit a háztájiból tudtunk árulni a piacon. Hogy a kollektív pénzt adjon, avval nem jutottunk semmire sem. Egyszer itt találkozott a két szülő apám és apósom, és itt borozgattak egy télen, 1967-1968 lehetett akkor, akkor ment a legrosszabbul a konyhakertészet. Melegágy kertészet volt, vagy két három évig ment nagyon jól. Voltak ott olyan 8-10 hozzáértő hóstáti ember, melegágyakat rendeztek, hóstáti asszonyokat alkalmaztak, piacon volt egy standunk, többek között a nagynéném és a mostohám is árulta ott a termést. De mindennek csak az eleje jó, három év után kezdett hanyatlani. A mezei gazdaság, ott a férjem fogatos volt, két lóval dolgozott, de az ő munka egysége be lett írva mindig. Csak ősszel kaptunk termést és végelszámoláskor, karácsony táján, valamennyi pénzt.

Szóval itt találkozott a két apa, és elkezdtek nekünk, hogy fiaink menjetek el valahova dolgozni mert ebből nem lehet gyereket nevelni sem iskoláztatni, pláne ha valamelyik gyermek középiskolába is akarna menni. Meggyőzték minket afelől, hogy helyezkedjünk el, de akkor már mások is kezdtek elhelyezkedni, akkor kezdtek az ilyen középkorú emberek 30-40 évesek az iparba. Sok hóstáti embert foglalkoztatott a Technofrig, az Unirea a Clujana. Akkor épült a rokkantak szövetekeze, de akkor még csak néhány részleg működött, egy négyszintes épület és édesapámnak volt egy unokaöccse ő már ott dolgozott mint szíjgyártó. Egy este találkoztak, és ő mondta hogy a raktárba kéne egy bizalmas ember akire rá lehet bízni a nyersanyag raktárt. 1968-ba a férjem oda ment el dolgozni, én még mindig nem mentem, én csak 1970-be helyezkedtem el, az a részleg ahova én szerettem volna menni még nem volt készen, a bórdíszműves. A második emeleten még csak akkor rendezték be.

Négy évet dolgoztam Kolozsvar a központjában, hét üzletet vállaltam el, egy üzlet csoport volt, mint takarítónő. Egyedi voltam, azt mondták nekem az irodában hogy „unica”, aki elvállalt hét üzletet, ebből három sokáig Romarta volt, a lábas ház mellett volt a férfi kötött árú, mellette egy kalap üzlet, azon lejjebb volt a Homokos kávézó mellette volt egy cérna üzlet az is az enyém volt, a sarkon volt – ahol most bank van – egy cipő üzlet és vele szemben volt a Femina egy női kötött árú üzlet, ma ott egy vendéglő van. Tehát hét üzletet vállaltam el takarítani, naponta kétszer mentem dolgozni. Olyan volt a nyitási órarend. Közben még itthon is dogoztam, természetesen, és piacra is mentünk. Hogy mentem én ezalatt a négy év alatt a piacra. A nyitás, a zárási időben én a piacra a Clujanához mentem, mert akkor jöttek ki a munkások a gyárból. Fél egykor fölmostam a hét boltot, naponta délelőtt két üzletem volt és délután kettő. Volt egy órarendem, melyik üzletbe melyik órába jelenek meg. F. bácsi a kis eladnivalómat elvitte oda a Clujanához, letette oda ahol én szoktam árulni és én oda mentem amikor befejeztem a takarítást.

Ami a szerencsétlenségünket illeti, az az volt, hogy megmenekült a szép kis házunk, de elment a fiunk. 1985-ben házasod-

tak, a fiamék, egy Sz.R. nevezetű hóstáti lányt vett el. Mivel hogy már akkor 1984-ben meghalt anyósom, 76-ban meghalt az apósom, 1976-ban született a lányom leánya az unokám, augusztusba, de májusban meghalt apósom, úgyhogy az apósom az első unokáját már nem is ismerte. Úgyhogy az anyósom még maradt, 1976-ban halt meg, akkor anyósom 8 évig volt özvegy. 1984-ben halt meg. Az én fiam már 82-től udvarolt ennek a lánynak, még ismerte az anyósomat is. 1984-ben az esküvő ki volt tűzve 1985 júliusára. Abban az évben épp annyi tragédia történt mint ebben a 2003-ban, amikor a férjem megnyomorodott, levágták a lábát, nagyon sok rossz esemény volt abban az évben. 1985. Februárban engem meg kellett műteni nőgyógyászatiilag február 29-én és április elsején baleset érte a vejemet, a lányomnak a férjét. Ő is itt dolgozott, hogy megjegyezzem egy adott pillanatban az egész család itt dolgozott a rokkantaknál. A lányom ma is ott dolgozik a méteresnél, ő maradt utoljára.” (DA, 71 éves nő)

„Én egyedüli gyermek voltam a családban, kilenc évi házasság után születtem, édesanyámnak volt egy veszítése, utána meg sok ideig nem maradt terhes, én is sok kezelés után születtem. Nagyon szerettem volna, hogy testvérem legyen, nagyon hiányolom mai napig is a testvért. Amikor férjhez mentem azt mondtam, hogy ha az Úristen egy gyermekét akar adni, akkor egyet se adjon, vagy pedig többet, mert olyankor annyira egyedül érzi az ember magát. A szomszédban két-két gyerek volt, az egyik családdal nagyon jóban voltunk és ott úgy voltam, mint a harmadik gyermek, de azért ahol kettő van, ott sokszor felesleges a harmadik. Mondjuk ezt nagyon hiányoltam.

Az iskolában éreztem ezt a lenezettséget. Nahát hóstáti, föld nélküli paraszt, valahogy ez rányomta a bélyegét nemcsak rám, hanem még volt három hóstáti osztálytársam és valahogy éreztük azt, hogy azért nem tartanak minkét egyenrangúnak. Nem a közvetlen, a szomszédok, mert itt mindenkivel jól voltunk, senkivel semmi bajunk soha nem volt, de valahogy... lehet, hogy csak bennünk volt egy kisebbségi érzés. De azért ezt nem merném állítani.

Édesapám elment az Unirea gyárba dolgozni, aztán béreltünk földet, kertet, olyan valakitől aki nyugdíjas volt és nem tudott foglalkozni a 30 ár földdel, azzal is foglalkoztunk, mert a gyári segédmunkás fizetésből nem lehetett megélni, aztán gépeken is dolgozott, de még akkor sem volt valami jó fizetése. De maga a munkaszeretete, a föld szeretete szüleimben megmaradt, viszont a ház mögötti kert nem lett volna elegendő a piaci termelésre, s olyasmint, hogy krumpli, saláta, spenót, paradicsom, nem lehetett itt megtermelni, ezért inkább béreltek földet és dolgoztunk, hát persze, hogy segíteni kellett. Iskola után, és valahogy úgy bennem volt az, hogy egyetemre is menni, de hát az úgy sikerül, vagy nem, úgyhogy inkább elmentem dolgozni a Somesulba. Itt dolgoztam három évet, és utána az egyházközségnél. Aki kántor volt az elment, és a lelkész megkérdezte, hogy nem-e vállalna valaki a községből a kántori állást, valaki aki idevaló és nem megy el, így aztán jó két évig tanultam, levizsgáztam és azóta, '77-től itt dolgozom.” (TI, 47 éves, nő)

„A hóstáti népnek ez a második vagy a harmadik csapás: az első amikor volt a kollektivizálás, mert akkor be kellett adni a földet, lovat, tehenet, hámot, mindent, akkor menjen a mezőre

– a mező nem úgy van hogy kijövök a házból és ott van – hogy menjen a mezőre. Akkor nem volt divat az autó, tíz közül egyiknek volt autója. Akkor leégették kegyetlenül a hóstáti népet, de akkor sem mondott le, mert kinnal bajjal valahogy tovább ment, és kiment a mezőre, számmal, akkor az jött divatba. Aki tehette vett szamarat. Akkor egy kicsit fellendült egy kicsit a népség, a fiatalság akkor kezdett menni dolgozni az iparba, mert itt nincs mentség, mert pusztítják a hóstáti népet. De nem pusztították még el, mert okosak voltak, oda tették a két kezüket és dolgoztak tovább. A fiatalság elment dolgozni. Aztán jött a bontás, akkor aztán halálra volt úzve a hóstáti népség, aki megmenekült a bontás után úgy kínlódik mint mi, aki ott maradt a házában az jobb módban tudja végezni a dolgát. E csak az aki erőben van és akkor dolgoznak. Nagyon nagy csapás volt.” (TR, 48 éves, nő)

Rendszerváltás és jelen · „Ugye a szüleim megöregedtek, – mondjuk édesanyám nem öregedett meg, mert 62 évesen meghalt – de ő végig, reggeltől estig művelte a földet, ez a föld szeretete... És azt látom, hogy ahogy telnek az évek, bennünk is megvan, bennem is megvan. Valamikor nem szerettük. Szóval pont ezért mert úgy éreztük, hogy valahogy lenéznek, a gyárba is: „Ő, hóstáti...!”, de volt egy olyan időszak, amikor kezdett eltűnni a Hóstát.

[...] Mi nem tudunk farm szinten gazdálkodni és az üzemanyag árával mindennek megy fel az ára. A termelés most már nem úgy megy, mint régebb a saját maggal, mert mi káposztával foglalkozunk és külföldi magot használunk, ami tényleg tudom, hogy valóban lesz káposzta, finom is, besavanyításra megáll, tehát el tudom adni. De ez viszont nagyon drága, ezer lej egy szem mag, meg hát szántás, meg mindennek a megmunkálása nagyon drága, viszont a piacon a zöldség olcsó. Egyebekhez képest olcsó. Az üzletbe nem tudsz alkudni, minél magasabb az ára mindennek, a piac annál olcsóbb, mert egyszerűen nincs pénze a vásárlónak. Meg a nagy áruházakban, a Metróban, a Billában ott van a felcsomagolt zöldség, minden, s hamar ott megveszed. Lehet, hogy az sem sokkal drágább, de nem olyan friss, nem olyan jó, mert egy csomó műtrágyával felfűjjük, de sokan ezt veszik meg. [...]

Van, van még föld, én azt tudom mondani, hogy mi mind a ketten dolgoztunk. A férjem gyárban raktáros volt, viszont kevés volt a fizetés, és a két fizetésből nem tudtuk volna a gyermeket taníttatni, úgy, hogy Cs. is egyetemet végezzen, Zs. Bécsbe tanuljon, D.-nek is fizetni az egyetemet. Viszont ha a férjem nem jön el a gyártól, és nem így változtattunk volna, akkor nem tudom... Tehát így csak több, mint a két fizetés. Jó, többet is kell dolgozni, de ha azt nézzük, hogy egyiket taníttattuk, akkor a másikat s a harmadikat is kell, igyekszünk mindegyiknek lehetőségekhez mérten minél jobb jövőt nyújtani.” (TI, 47 éves, nő)

„Hát csak abból élünk, a gazdálkodásból, de mostan azért már többet kell dolgozni, akkor a 30 árból kihoztunk annyit mind amennyit kihoz most tíz hold föld. Mert akkor azt a kicsit ő meg tudta könnyen csinálni, de most a sokat... ugye nagyobb kiadások vannak. A vegyszerek drágák, a munkálat drága, a szántás vetés, minden nagyon drága. Hát drága az üzemanyag. Nekünk megvan traktor, megvan minden, önállóan dolgozunk,

de mégis azért sokat kell dolgozni vele. De akinek ki kell fizetnie mindent, plusz még az adó is van, gazemberség.

A primeria⁶ minket megadózott. Nekünk adónk nem volt hivatalosan, 2000-tól errefele tettek belföldi adót, és a tavaly elég sokat hajtottak be. Csináltunk reklamációt. Tavaly felhajtották ezt a belső adót, és visszamenőleg két évre elég magas tíz ár után – mert nem tettek az egész területre, de minden darab után tettek, 1200 lej négyzetméterre, az elég sok. Máskülönben földadó nincs, de a primeria okoskodta ki, hogy tudjon pénzhez jutni. Hiába panaszkodtam a kertért is, ez nem nagy telek és van 6 millió lej adóm. A künti adók is, mert minden darabot külön vettek fizettem több mint 20 millió adót a tavaly. De hát még többet akartak, mert mikor bementünk, hogy hát lássuk akkor háromszor ennyit akartak. De aztán a demokrata párt kiharcolta, hogy a föld adót eltörölték, és a künti területre sincsen csak 1 lej négyzetméterre, a belterületnek van 100 valamennyi lej négyzetméterre. Nekünk mind úgy van kalkulálva, hogy mind belterület a kolozsvári határon belül eső részek. Tehát a mi embereink meg vannak adózva jól. Sokan eladták a földjeiket, árulják. A magyar emberek csak árulják a földet vásárolni nem vásárolják. A románság vásárol. Telekkönyvileg most a forradalomig, ezen a részen román embernek nem volt földje, csak magyarnak. Monostoron volt, de itt nem.” (BF, 65 éves, férfi)

„Én 1990-ben eljöttem nyugdíjba, F. bácsi is. Kezdtünk gazdálkodni itt a kertbe, amink még van. Na de 90 után kezdték visszaadni a földeket, általában a szüleim földjét, mert amíg kollektivisták voltunk a két szülőnek a nevének voltak a földek, mi beálltunk úgy mint munkaegység, férjem fogatos és meg az asszony csoportban dolgoztam. Már amennyit dolgoztam ott. Úgyhogy amikor kezdték visszaadni a földeket, akkor az apámról maradt földeket. Akkor már édesapám meg volt halva. Ő 20 évvel élte túl édesanyámat.

A földeket mi kaptuk, a húgom is, meg a sógornóm is. Édesapám nem ismerte a vejét, a húgom rá egy évre ment férjhez apám halála után. Az ő férje sajnos csak 20 évet volt a férje, mert meghallat. A húgom még most is él, ott lakik a családi házába, jó viszonyba vagyunk. Ő is nagyon szépen gazdálkodik a kis kertben. Az apámtól visszakapott földet közösen dolgoztuk a húgommal, nekünk volt lovunk egészen e nyárig. Én azzal segítettem őt. De hát a kis földünket, most már azon vagyunk hogy el kell adjuk, F. bácsi nyomoréksága miatt. A gazdaság annyiba fog maradni, a földek ami az apósom részéről maradtak, az itt van a 3-as végállomásánál egy fél hektárnyi, a termését oda adom valakinek pénzért. A többi földet, még volt az apósom részéről, azt eladtuk, volt egy másik ami eladódott még 1993-ban, azt azért adtuk el, mert a férjem már akkortól kezdett beteg lenni. Máig már hét agyvérzésen ment keresztül. A gazdaság tulajdonképpen a mi részünkről megállt. Én maradtam egyedül.

A lányom nagyon fontos helyen dolgozik, minőségi ellenőr egy szekción, ő nem tud változtatni munkahelyet, mert hát 49 évesen hol lehet ma munkahelyet kapni. Azon kívül a gyerekek az unokám aki a Vágóhídon lakik, annak van egy kisgyereke, az én dédunokám. Három éves. Nagyon igénybe veszik a lányomat, mert amikor délre dőzik, akkor a gyereket úgy

rendezték, hogy az unokámék mindig délután menjenek dolgozzanak, azért hogy kijöjjen az órarend. Így a lányom a munka után oda megy ügyelni a kicsire. Nemigen tudná ezt csinálni, de persze végül is nem tagadja, hogy hóstáti származású, de ők ezt nem tudnák csinálni.

[...] Ezt nem lehet kiirtani, a hóstáti ember lelkéből, pontosan azért marad valaki hóstáti az anyagiak miatt, mert most valami keveset lehet abból keresni. Biztosítja mindenki magát egy ipari fizetéssel, egy nyugdíjjal. Régen a nagyapáink hektárokról beszéltek, és sok állata is volt, az volt a fénykora a Hóstátnak, nem volt szükség az ipari munkára, mert jövedelmet hozott az a sajátja volt. Amikor jött a kollektivizálás akkor a jövedelem a kollektív volt, a jutalék vagy amit adtak az kevés volt, tehát mátt itt kezdődött a Hóstátnak a tönkremenése. Az követte a bontás. Hogy mi volt a mi diktátorunknak a fejében, hogy miért kellett azt a részt szétzúzni ahol a legtöbb hóstáti élt. Hóstáti ember lehet olyan is akinek kevés földje, de azok kint laknak inkább a perifériákon, mert régebb ott lehetett olcsón telken venni. A törzsgyökeres hóstátiak, azok a Magyar utca, Honvéd utca, Gyárfás Jenő utca, Pata utca, Pacsirta utca, Földész utca, Szamosköz utca, Gyár utca, és a Tóköz a Duna utcában is sok hóstáti lakott. Még kijebb menve a Plevnei, az megkezdve egészen innen ahol kezdődik a Cukorgyár utcai hídtól le gazdag hóstátiak voltak. A legfontosabb és legjobb hóstátiak abba a négy utcában laktak. Tehát lerombolták a legjavát.

A Pacsirta utcának volt egy olyan mentsége, hogy a felső fele, illetve a közepe megmaradt a házsornak, de elvették mind a két sornak a kertjét, tehát az már olyan hogy éppen csak hogy lakás maradt. A kertjükbe építették a hóstáti gettót, így mondták.” (DA, 71 éves nő)

„Tehát a föld szeretete mindenképp. És rájöttünk mi most már nem olyan fiatalon... itt a múltkor egy páran azt beszéltük, hogy haragudtunk, hogy megint kapálni kell menni és megint gyomlálni kell, de azért mégis azt mondjuk, hogy alig várjuk hogy jöjjön a tavasz, hogy lehajolj és érezd a földnek az illatát. Ez mindenképp jellemző a hóstáti emberre, a föld az a legfontosabb számunkra. Talán mindennél. Arra mindig kellett pénz legyen, hogy azt úgy megmunkáljuk, hogy látszódjon, hogy az egy hóstáti embernek a földje, ott még ha nincs benne haszon, akkor is megkapárod, meggyomlálod szépen, mert azt úgy kell. A bátyám mondta egyszer, hogy a földdel nem szabad csúfolkodni. Ugye régebb, a nagy családok – a nagyszüleimnél kilencen voltak testvérek – jellemző volt akkor a nagycsalád, és a családon belüli jó kapcsolatok.

A gyerekeim nem szégyellik azt hogy hóstátiak, inkább félig hóstátiak, mert a férjem Kalotaszegi, de mondjuk tisztában vannak azzal, hogy a hóstáti ember egy becsületes korrekt ember, tehát akkor is kiáll az igaza mellett hogyha talán hátránya származik abból és becsülik, szeretik. A fiam karmester, de azért szívesen beöltözik csősznek és táncol a szüreti bálon, szereti a hóstáti táncrendet, mellette mást is persze, de tehát soha nem vetődött fel.

A fiaim azt mondják, hogy a földet ne adjuk el, vakációban eljönnek és ők is segítenek amikor tudnak, nem nézik le magukat a mesterséget, mert például a kicsi fiam akart Amerikába

elmenni dolgozni, nyáron, de nem vették be a papírt. Akkor szó volt, hogy menjen Angliába, de elég sokat kértek, és azt mondta hogy annyi pénzt kár és ki tudja hogy milyen helyre kerülök, és inkább jövök és kapálok neked a nyáron. Tehát ők azt mondják, hogy ők tanulnak, és mondjuk egy földet eladtunk, hogy a nagy fiam tudjon Bécsben tanulni, de kötődnek hozzá. Soha

nem lehet tudni, hogy mi történik. Tehát jó szívvel mennek ki a mezőre, és ők is örvendenek ha minden jól megterem, ők is aggódnak ha valami nem úgy terem, ha csak mi megyünk ki a mezőre, akkor is megkérdik hogy mit csináltatok ez hogy van az hogy van. Érdekli őket.” (JA, 51 éves, nő)

JEGYZETEK

1. Ilyen körzetek a Hídelve (ma Horea út közepe), Kétvízköz (Szamos és Malomárok közrezárta keleti övezet), a Külmagyar (21 Decembrie 1989 és Aurel Vlaicu utca) és a Külközép (ma Dorobantilor utca) utcák környéke, valamint a Monostori hóstátok (a várfalaktól nyugatra).

2. Az interjúkat a szerzőkön kívül Mikó Zsófia valamint Zsoldos Tímea készítették. Kutatásunkhoz való hozzájárulásukat ezúttal is köszönjük.

3. A román colectiv (termelő szövetkezet) magyarosított formája.

4. Magyarul Ifjúsági Központ

5. A Néptanács (románul Consiliul Popular) román nyelvből származó népies megnevezése.

6. A Polgármesteri Hivatal románul.